

**“SHIMOLIY MINTAQALARDA QISHLOQ XOJALIGINI
RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI VA
ULARNING INNOVATSION ECHIMLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya**

UOʻT: 635.261+631.53.04

TURLI KOʻCHAT YOSHINI POREY PIYOZI HOSILDORLIGIGA TAʼSIRI

Nizanov Janibek Xummetilovich

Sabzavot, poliz ekinlari va kartoshkachilik ilmiy-tadqiqot instituti Qoraqalpogʻiston Respublikasi ilmiy-tajriba stansiyasi sabzavot, poliz va kartoshka ekinlari seleksiya va urugʻchiligi laboratriyasi mudiri

janibeknizanov2@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19240235>

Annotatsiya. Turli yoshdagi koʻchatlaridan yetishtirilgan porey piyozining “Karantanskiy” navida eng yuqori umumiy va tovarbop oq soxta poya hosildorlik 50 (24,9 va 13,6 t/ga) hamda 40 (22,5 va 12,3 t/ga) kunlik koʻchatlardan yetishtirilgan oʻsimliklarda qayd etildi, aksincha, koʻchat yoshi 20 kunlik koʻchatlardan yetishtirilgan oʻsimliklarda (18,7 va 9,9 t/ga) nisbatan kam hosildorlikni namoyon qildi.

Аннотация. У сорта лука-порея «Карантанский», выращенного из рассады различного возраста, наибольшая общая и товарная урожайность белой ложной стеблевой части отмечена у растений, полученных из 50-дневной (24,9 и 13,6 т/га) и 40-дневной рассады (22,5 и 12,3 т/га). В то же время у растений, выращенных из 20-дневной рассады, показатели урожайности были сравнительно ниже (18,7 и 9,9 т/га).

Abstract. In the “Karantanskiy” leek variety grown from seedlings of different ages, the highest total and marketable yield of the white pseudostem was recorded in plants produced from 50-day-old (24.9 and 13.6 t/ha) and 40-day-old seedlings (22.5 and 12.3 t/ha). In contrast, relatively lower yield indicators were observed in plants grown from 20-day-old seedlings (18.7 and 9.9 t/ha).

Kalit soʻzlar: porey piyozi, oʻsimlik, barg, oq soxta poya, koʻchat yoshi, umumiy va tovarbop hosildorlik

Ключевые слова: лук-порея, растение, лист, белый ложный стебель, возраст рассады, общая и товарная урожайность.

Keywords: leek, plant, leaf, white pseudostem, seedling age, total and marketable yield.

Kirish. Dunyoda sabzavot ekinlari assortimentini kengaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu borada, Oʻzbekistonda – porey piyozi (*Allium porrum* L.) istiqbolli sabzavot ekini hisoblanadi. Porey piyozi ikki usulda – urugʻidan va koʻchatidan oʻstiriladi. Koʻchatidan etishtirish usuli orqali urugʻidan etishtirishga qaraganda 40-50 % yuqori hosil olish mumkin. Bundan tashqari, koʻchatlar orqali yetishtirish bir xil mahsulot olish imkonini beradi [3]; [7].

Porey piyozini tayyor koʻchatlarida – 3-4 ta haqiqiy barg, ildiz qalinligi – 0,3-0,5 sm, soxta poya diametri – 0,6-0,8 sm, balandligi – 15-25 sm boʻlishi taʼkidlangan [1]; [8]. Porey piyozini Osenniy velikan navining 60-kunlik koʻchatlarini ekishda uning balandligi – 30 sm, soxta poya diametri – 2,5 mm, barglar soni – 3,2 dona, 40 kunlik koʻchatlarda (mos ravishda) – 17 sm; 1,7 mm va 2,2 dona boʻlishi kerakligi taʼkidlangan [6]. Karantanskiy navining 115, 95 va 72 kunlik yoshdagi koʻchatlari oʻrganilganda 115 va 95 kunlik koʻchatlar iyun oyining oxiriga qadar bogʻlama hosilini va iyul oyining oxiriga qadar standart soxta poya olish mumkinligini taʼminlaydi. Ammo, 72 kunlik koʻchatlardan maksimal hosilni (367,1 s/ga) taʼminlanishi ilmiy asoslangan [9].

“SHIMOLIY MINTAQALARDA QISHLOQ XOJALIGINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI VA ULARNING INNOVATSION ECHIMLARI” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Biroq, Qoraqalpogʻiston Respublikasi tuproq-iqlim sharoitida poyezni yetishtirishda maqbul koʻchat yoshlarini aniqlash boʻyicha ilmiy-tadqiqot ishlari amalga oshirilmagan. Shu sababli, maqbul koʻchat yoshini aniqlash dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Materiallar va uslublar. Dala tajribalarida poyezni yetishtirishda maqbul koʻchat yoshini aniqlash boʻyicha “Karantanskiy” navining 20, 30 (nazorat), 40 va 50 kunlik koʻchatlari yetishtirib oʻrganildi.

Dala tajribalari “Sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilikda tajribalar oʻtkazish metodikasi” [2], “Методика опытного дела в овощеводстве и бахчеводстве” [4] nomli uslubiy qoʻllanmalari asosida olib borildi, tadqiqot natijalarining statistik tahlili “Excel 2010” va “Statistica 7.0 for Windows” kompyuter dasturida, 0,95% ishonchlilik oraligʻi bilan “Методика полевого опыта” [5] dispersion usuli boʻyicha hisoblandi. Tajribalarda fenologik kuzatuvlar, biometrik hamda hosildorlikni aniqlash boʻyicha oʻlchovlar oʻtkazildi.

Natijalar va munozara. Turli yoshdagi koʻchatlardan 2023-2025-yillar boʻyicha yetishtirilgan poyezni yetishtirish “Karantanskiy” navida eng baland oʻsimliklar koʻchat yoshi 50 (104,7 sm) va 40 (88,1 sm) kunlikda aniqlanib, koʻchat yoshi nazorat 30 kunga (84,2 sm) nisbatan mos ravishda – 20,5 va 3,9 sm baland, aksincha, koʻchat yoshi 20 kunlikda (74,3 sm) – 9,9 sm past balandlikdagi oʻsimliklar shakllanganligi aniqlandi. Turli yoshdagi koʻchatlardan yetishtirilgan poyezni yetishtirish “Karantanskiy” navini bir dona eng ogʻir oʻsimlik vazni 50 (298,6 g) va 40 (270,5 g) kunlik koʻchatlardan yetishtirilgan oʻsimliklarda aniqlanib, 30 kunlik (nazorat) koʻchat yoshiga (241,3 g) nisbatan mos ravishda – 57,3 va 29,0 g ogʻir boʻldi. Aksincha, 20 kunlik koʻchatlardan yetishtirilganda (224,7 g) – 16,6 g yengil vaznli oʻsimliklarni namoyon qildi. Bir dona oʻsimlik vazni matematik va statistik ishlov berilganda $EKF_{05} = 5,2$ g va $Sx\% = 2,0\%$ tashkil qildi.

Turli yoshdagi koʻchatlardan yetishtirilgan poyezni yetishtirish “Karantanskiy” navini bir tupdagi eng koʻp barglar soni koʻchat yoshi 50 (16,7 dona) va 40 (15,3 dona) kunlikda aniqlanib, 30 kunlik (nazorat) koʻchatlarga nisbatan (13,0 dona) mos ravishda – 3,7 va 2,3 dona koʻp shakllanganligi maʼlum boʻldi. Aksincha, 30 kunlik (nazorat) koʻchatlarga nisbatan 20 kunlikda (11,0 dona) – 2,0 donaga kam barglar shakllanganligi aniqlandi (1-jadval).

1-jadval

Turli yoshdagi koʻchatlardan yetishtirilgan poyezni “Karantanskiy” navining oʻsimlik va barg oʻlchamlari (2023-2025-yy.)

Koʻchat yoshi	Oʻsimlik		Barg			
	balandligi, sm	vazni, g	soni, dona	uzunligi, sm	eni, sm	vazni, g
20 kun	74,3	224,7	11,0	62,2	4,4	105,7
30 kun (nazorat)	84,2	241,3	13,0	69,8	4,8	114,0
40 kun	88,1	270,5	15,3	71,5	5,1	123,3
50 kun	104,7	298,6	16,7	86,9	5,4	135,0
EKF_{05}	1,0	5,2	0,2	0,7	0,1	2,7
$Sx\%$	1,2	2,0	1,2	1,0	1,7	2,2

1-jadvaldagi maʼlumotlarga koʻra, turli yoshdagi koʻchatlardan yetishtirilgan poyezni yetishtirish “Karantanskiy” navi oʻsimliklarida bir dona eng uzun barglar 50 (86,9 sm) va 40 (71,5 sm) kunlik koʻchatlardan yetishtirilgan oʻsimliklarda aniqlanib, 30 kunlik (nazorat) (69,8 sm) koʻchatlardan yetishtirilgan oʻsimliklarga nisbatan mos ravishda – 17,1 va 1,7 sm uzun barglar shakllanganligi maʼlum boʻldi. Aksincha, 30 kunlik (nazorat) koʻchatlardan yetishtirilgan oʻsimliklarga nisbatan 20 kunlik (62,2 sm) koʻchatlarda – 7,6 sm kalta barglarni namoyon qildi.

“SHIMOLIY MINTAQALARDA QISHLOQ XOJALIGINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI VA ULARNING INNOVATSION ECHIMLARI” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Bir dona eng keng enli barglar 50 (5,4 sm) hamda 40 (5,1) kunlik ko‘chatlarda shakllangan bo‘lsa, aksincha, 20 kunlik ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda (4,4 sm) kichik barg eni namoyon qildi. Bir tupdagi eng og‘ir vaznli barglar 50 (135,0 g) hamda 40 (123,3 g) kunlik ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda aniqlangan bo‘lsa, aksincha, 20 kunlik ko‘chatlarda (105,7 g) nisbatan yengil vaznli barglar aniqlandi.

Turli yoshdagi ko‘chatlardan yetishtirilgan porey piyozining “Karantanskiy” navi o‘simliklarida eng katta soxta poya uzunligi 50 (17,8 sm) hamda 40 (16,7 sm) kunlik ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklarda shakllangan bo‘lib, 30 kunlik (nazorat) ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarga (14,3 sm) nisbatan mos ravishda – 3,5 va 2,4 sm uzun, aksincha, 20 kunlik ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda (12,6 sm) – 1,7 sm kalta soxta poya uzunligi aniqlandi. Eng keng oq soxta poya diametri 50 (4,4 sm) hamda 40 (4,2 sm) kunlik ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklarda shakllangan bo‘lsa, aksincha, 20 kunlik ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda (2,8 sm) nisbatan kichik diametrlilik oq soxta poyalar aniqlandi. Shuningdek, eng og‘ir vaznli oq soxta poyalar 50 (163,5 g) hamda 40 (147,2 g) kunlik ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklarda shakllangan bo‘lsa, aksincha, 20 kunlik ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda (119,0 g) –yengil vaznli oq soxta poyalar shakillanganligi aniqlandi.

Porey piyozining “Karantanskiy” navini turli yoshdagi ko‘chatlaridan yetishtirilgan 2023-2025-yillardagi eng yuqori umumiy hosildorlik ko‘rsatkichlari 50 (24,9 t/ga) hamda 40 (22,5 t/ga) kunlik ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklarda aniqlanib, 30 kunlik (nazorat) (20,1 t/ga) ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarga nisbatan – 4,8 va 2,4 t/ga ko‘p, aksincha, 20 kunlik ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklarda (18,7 t/ga) – 1,4 t/ga kam umumiy hosildorlikni aniqlan ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklar aniqlandi. Umumiy hosildorlik matematik va statistik ishlov berilganda $EKF_{05} = 0,2$ t/ga va $Sx\% = 0,8\%$ tashkil qildi (2-jadval).

2-jadval

Turli yoshdagi ko‘chatlardan yetishtirilgan porey piyozini “Karantanskiy” navida oq soxta poya uzunligi, diametri, vazni va hosildorligi (2023-2025-yy.)

Ko‘chat yoshi	Soxta poya			Hosildorlik, t/ga	
	uzunligi, sm	diametri, sm	vazni, g	umumiy	Tovarbop
20 kun	12,6	2,8	119,0	18,7	9,9
30 kun (nazorat)	14,3	3,5	127,3	20,1	10,6
40 kun	16,7	4,2	147,2	22,5	12,3
50 kun	17,8	4,4	163,5	24,9	13,6
EKF_{05}	0,2	0,05	1,6	0,2	0,3
$Sx\%$	1,0	1,3	1,1	0,8	2,4

2-jadvaldagi ma’lumotlarga ko‘ra, porey piyozining “Karantanskiy” navini turli yoshdagi ko‘chatlaridan yetishtirilgan 2023-2025-yillardagi eng yuqori tovarbop hosildorlik 50 (13,6 t/ga) hamda 40 (12,3 t/ga) kunlik ko‘chatlaridan yetishtirilgan o‘simliklarda aniqlanib, 30 kunlik (nazorat) ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarga (10,6 t/ga) nisbatan – 3,0 va 1,7 t/ga yuqori, aksincha, 20 kunlik (9,9 t/ga) ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda – 0,7 t/ga kam tovarbop oq soxta poyasi hosildorligini namoyon qildi. Tovarbop oq soxta poya hosildorlik matematik va statistik ishlov berilganda $EKF_{05} = 0,4$ t/ga va $Sx\% = 4,0\%$ tashkil qildi.

Xulosa va tavsiyalar. Turli yoshdagi ko‘chatlardan yetishtirilgan porey piyozining “Karantanskiy” navi o‘simliklarini eng yuqori umumiy va tovarbop oq soxta poya hosildorligi

“SHIMOLIY MINTAQALARDA QISHLOQ XOJALIGINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI VA ULARNING INNOVATSION ECHIMLARI” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

50 (24,9 va 13,6 t/ga) hamda 40 (22,5 va 12,3 t/ga) kunlik ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda, aksincha, kam umumiy va tovarbop oq soxta poya hosildorlik 20 kunlik (18,7 va 9,9 t/ga) ko‘chatlardan yetishtirilgan o‘simliklarda shakllanganligi aniqlandi. Shu sababli, porey piyozidan yuqori umumiy va tovarbop oq soxta poya hosilini yetishtirishda 40-50 kunlik ko‘chatlarini ekish tavsiya qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Адрицкая Н.А., Костко И.Г. Хозяйственно-биологическая и технологическая оценка сортов лука-порея в условиях северо-западного региона // Известия Санкт-Петербургского государственного аграрного университета. – Санкт-Петербург, 2016. – № 42. – С. 21-26.
2. Азимов Б.Ж., Азимов Б.Б. Сабзавотчилик, ползчилик ва картошкачиликда тажрибалар ўтказиш методикаси. – Тошкент, 2002. – Б. 121-152.
3. Бакулина В.А. Сорта и гибриды, впервые включенные в 2000 году в Госреестр селекционных достижений, допущенных к использованию // Журнал «Картофель и овощи». – Москва, 2001. – № 4. – С. 19-20.
4. Белик В.Ф. Методика опытного дела в овощеводстве и бахчеводстве. – М: Агропромиздат, 1992. – С. 133-135, 226.
5. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. – М.: Колос, 1985. – С. 207-223, 268-297
6. Папонов А.Н. Влияние сроков посева и площади питания рассада на урожайность лука порея // Журнал «Гавриш». – Москва, 2001. – № 3. – С. 29-32.
7. Такаева Ш.К., Кароматов И.Дж. Лекарственное растение лук-порей // Электронный научный журнал «Биология и интегративная медицина». – Москва, 2017. – № 5 (май). – С. 232-237.
8. Турбин В.А., Тигунова И.Е. Изучение сортов лука-порея в почвенно-климатических условиях юга Украины // Журнал «Кубанского государственного аграрного университета». – Кубань, Украина, 2013. – № 89 (05). – С. 1-15.
9. Фатьянов В.И. Лук. – М.: Олма-Пресс Гранд, 2003. – 30 с